

Н.П.Барановська (Київ)

ЛІТНЯ ШКОЛА «СУСПІЛЬНЕ ПОДОЛАННЯ РИЗИКІВ: ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ»

Наближення чергової, 25-ї, річниці аварії на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС, яка переросла за своїми масштабами у найбільшу техногенну катастрофу ХХ ст. з величезними соціальними наслідками, актуалізувало увагу до цієї проблеми й, зокрема, до її екологічної складової.

Шлейф недовіри і неприйняття, котрий породила аварія, активізував дослідження кризових ситуацій у цілому, екологічних ризиків, особливо техногенного походження, та необхідність передачі й використання нагромаджених знань. Прикладом зацікавленості у вивченні здатності суспільства протидіяти техногенним катастрофам стала літня школа «Суспільне подолання ризиків: екологічні проблеми та соціальна мобілізація», проведена міжнародною дослідницькою групою «Політика і суспільство після Чорнобиля» 20–30 серпня 2010 р. у Вільнюсі та Друскінінкай. Ініціаторами заходу виступили Європейський гуманітарний університет (Вільнюс, Литва) і Центр досліджень сучасної (новітньої) історії (Потсдам, Німеччина).

До викладацького складу школи залучили дослідників із Литви, США, України та Франції. Серед слухачів – істориків та політологів – були докторанти з Великобританії, Білорусії, Бразилії, Литви, Німеччини, Росії, США й Франції.

Робота літньої школи розпочалася з семінару керівника департаменту соціології факультету соціальних наук Каунаського технологічного університету проф. *Л.Ринкевичюса*. Протягом майже двох днів відбувалося вивчення теми «Суспільне сприйняття ризиків у пострадянських країнах: вибір між суспільством ризику та екологічною модернізацією».

Проф. Колбі-Коледжу (Уотервіль, США) *П.Джозефсон* – фахівець із російської й радянської історії, сучасної науки й техніки, зокрема космічної та атомної галузей, генетики, автор ряду книг, у тому числі «Червоний атом» (Нью-Йорк, 1999 р.), – провів семінар на тему «Технології грубого тиску: як інженерні рішення обмежували соціальний вибір (свободу) за соціалізму».

Співробітник Французького національного центру наукових досліджень *М.Елі* поставив перед слухачами питання: чи може вивчення катастроф пояснити причини розпаду СРСР? У ході жвавого обговорення й активних дискусій відповідь вони шукали на прикладі наслідків землетрусу в Спітаку (Вірменія, 1988 р.).

Р.Валоцкайте – проф. соціальної й політичної теорії Каунаського університету імені Вітовта Великого – показала Чорнобиль як провал радянської влади, котра не зуміла гарантувати безпеку населення, втілюючи досягнення науково-технічного прогресу, а пізніше не змогла вирішити нагальних проблем щодо забруднених територій, зокрема Гомельської області Білорусії.

Екологічним ризикам та необхідності їх вивчення суспільствознавцями на прикладі Чорнобильської катастрофи було присвячено семінар д-ра іст. наук *Н.Барановської*, яка поінформувала слухачів про насичені конкретно-історичною інформацією видання Інституту історії України НАНУ, присвячені цій трагедії. Ішлося про уроки, котрі б мало засвоїти людство, вивчивши передумови і наслідки великої екологічної проблеми. При цьому викладачі й слухачі школи були здивовані вкрай обмеженими тиражами згаданих праць та відсутністю їх перекладів іноземними мовами.

У ході обговорення проблеми було порушено ряд питань загального характеру, кожне з яких може бути предметом окремого суспільствознавчого вивчення. Зокрема, ішлося про раціональне співвідношення активних дій державних структур та громадських організацій у вирішенні глобальних і локальних суспільних завдань, у тому числі й екологічного характеру.

Одне з питань, котре активно обговорювалось як важливий суспільний урок, – необхідність подолання монополії на істину владних структур та ігнорування ними альтернативних бачень тих чи інших проблем. У зв'язку із цим потребує ретельного дослідження співвідношення інтересів різних груп суспільства та, як наслідок, їх впливів на екологічні громадські рухи.

Основні висновки, сформульовані в результаті вивчення проблеми екологічних ризиків на новітньому етапі історії людства, полягають у тому, що можливості суспільної мобілізації для їх запобігання корелюються із співвідношенням політичних гасел і реальності, знання й незнання на всіх рівнях державного та громадського життя. Це стосується, зокрема, якості рішень, котрі сприймаються як показники розуміння зазначеної проблеми. Із даного підходу випливає важливість раціонального співвідношення соціального оптимізму й песимізму в екологічних громадських рухах, побудованих на боротьбі суспільних відповідальності й безвідповідальності на шляху збереження довкілля для прийдешніх поколінь.

Із метою подолання недовіри до атомної енергетики учасники школи висловили пропозицію щодо проведення ретельного обстеження стану довкілля та здоров'я населення забруднених у результаті катастрофи на ЧАЕС регіонів, порівняння їх з доаварійним періодом. Проведення такого неупередженого аналізу під егідою МАГАТЕ, на думку слухачів, сприяло б зростанню авторитету цієї зацікавленої в поширенні й активному використанні атомної енергії міжнародної організації та поверненню довіри громадськості до галузі.